

GRAMER-SENTAKS KOMİSYONU TUTULGASI

Başkan : İHSAN SUNGU

BİRİNCİ TOPLANTI

Dördüncü Dil Kurultayı tarafından Gramer-Sentaks Komisyonuna seçilmiş olan İhsan Sungu, Ali Ulvi Elöve, Ahmet Cevat Emre, Hakkı Tarık Us, Mitat Sadullah Sander, Tahir Nejat Gencan ve İsmet Ulukut 10.VIII.1942 Pazartesi günü öğleden sonra saat on altıda toplandılar. Başkanlığa Maarif Vekilliği Müsteşarı İhsan Sungu, Mazbata muharrirliklerine Tahir Nejat Gencan'la Mitat Sadullah Sander seçilerek, Komisyona havale edilen raporlar üzerinde, çalışmaya başlandı. Saat on sekize doğru Büyük Millî Şefimiz, Cumhur Reisimiz İnönü, Komisyonun bulunduğu salonu şereflendirdiler ve âzadan her birine ayrı ayrı iltifatta bulunarak

çalışmaları teşvik buyurdular.

Hakkı Tarık Us'un teklifiyle Ahmet Cevat Emre, Türk Dil Kuru-

mu Gramer Kolunun çalışmaları hakkında izahat verdi. Birer kitap halinde hazırlanarak âzaya dağıtılmış olan (Türkçenin Yapılışı) ve (On Dördüncü Asır Betikleri) bu izahlara esas oluyordu. Ahmet Cevat Emre, Türk Dil Kurumu Gramer Kolunun (Karşılaştırmalı Gramer) e ait sürekli çalışmalarının ana hatlarını da birçok örnekler verecek anlattı. Sık sık sorulan suallerle bahis gittikçe derinleşiyordu. Nihayet (Türkçenin Yapılışı) adlı kitaptaki birçok kısımlar okunup müzakere edildi ve (-ler, -z) çoğul takilariyle zamirlerin incelenmesine başlandı. Bu bahisler, daha çok derinleştikçe, Türkiyenin dünya dilleri arasındaki yerini belirtiyor ve dilimizin diller arasında ana dil denebilecek bir yeri olduğunu ispata yarıyacak değerde görülüyordu. Saatlerce süren müzakereden sonra, milletlerarası gramer çalışmalarına katılacak olan bu değerli incelemelere devam olunması gereği takdir ve teşekkürle temenni edildi. Diğer raporların, âzadan Tahir Nejat Gencan'la Mitat Sadullah Sander tarafından gelecek toplantıya kadar okunarak toplantılara daha hazırlıklı gelinmesi faydalı görüldü ve müzakereye saat yirmide son verildi.

İKİNCİ TOPLANTI

Gramer-Sentaks Komisyonu 11.VIII.1941 Salı günü saat onda İhsan Sungu'nun başkanlığında toplandı. Bugün Komisyona âzadan Emrullah Barkan da iştirak etti. Tahir Nejat Gencan, üzerinde çalıştığı raporlardan Fethi Karaçaylı'ya ait raporun ana hatlarını anlattıktan sonra birçok kısımlar da okundu. Edinilen kanaat şuydu: Rapor sahibinin gramerle yakından ilgilenmesi, Fransız ve diğer Garp gramerlerine ait bir hayli bilgisinin bulunması Komisyonca sevinç ve tahassüsle karşılandı. Fethi Karaçaylı'nın Türk diline ve Türk gramerine ait tekliflerinin birçoğu Dil İnkılâbının başlacısından beri tahakkuk etmiş bulunuyor, bu da, sayın rapor sahibinin Garp gramer kültürüne malik bulunmasına mukabil, son senelerde Türk dilindeki oluşlardan haberdar olmadığını gösteriyordu. Bunun üzerine Tahir Nejat Gencan, Fethi Karaçaylı'ya Kurultay'ca teşekkür edilmesini ve kendisine Dil Kurumu yayınlarının gönderilmesini teklif etti. Raporun türlü bakımlardan değeri üzerinde tekrar görüşüldükten sonra Dil Kurumu'na sunulması karar altına alındı ve toplantıya saat on üçte son verildi.

ÜÇÜNCÜ TOPLANTI

Gramer-Sentaks Komisyonu 11.VIII.1942 Salı günü saat on altıda

tekrar toplandı. Vedat Örs'le Sedat Örs tarafından yazılan ve sentaks bahislerini ilgilendiren rapor hakkında Mitat Sadullah Sander'in izahatı dinlendi. Rapor, tekrar okunarak kısımlar üzerinde duruldu. Rapor sahipleri, Türkçe sözdiziminin dünya medeni dillerininkine aykırı olduğunu ve cümlelerimizde mantıki diziliş bulunmadığını ileri sürüyor, bu iddialarını ispat için Garp ve Şark dillerinden misaller getiriyor, sözdiziminin de bu dillerinkine benzetilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Sebepleri iyice anlaşılmıyan bu iddialardan her birinin yersizliğini belirten uzun mütalâalardan sonra şu karara varıldı:

«Güzel Türkçemiz, sözdizimi bakımından dünyanın çok geniş ve serbest bir dilidir. Gereğine göre bağlı cümleli uzun ifadelere kabiliyetli olduğu gibi, hitabet ve sahne dilinde kısa, kıvrak, konuşma diline tam uygun, gayet tabii, icabında devrik cümlelerle sözü zenginleştirmeye ve çeşitlendirmeye elverişlidir. Erbabının elinde kelime anlamlarının üstünde sözdizimi kıvrımlarından faydalanarak her türlü duygu ve düşüncelerin ifade edildiği meydandadır. Bunun için güzel dilimizin sentaksını herhangi bir müdahaleyle değiştirmeye lüzum ve imkân bulunmadığından bu çeşit teklifler yersiz görülmüştür.»

Müzakere saat yirmiye kadar sürmüştü. Toplantı sona erdirildi.

DÖRDÜNCÜ TOPLANTI

Gramer-Sentaks Komisyonu 12.VIII.1942 Çarşamba günü saat onda toplandı. Profesör Ragıp Özdem'in, önce Terim Komisyonuna havale edilen ve oradan da Komisyonumuza gönderilen raporu okundu. Raporun her maddesi üzerinde ayrı ayrı duruldu. Fakat raporda Gramer Komisyonunca karar altına alınacak bir cihet görülemedi. Saat on üçte toplantı sona erdi.

BEŞİNCİ TOPLANTI

Gramer-Sentaks Komisyonu Çarşamba günü saat on altıda tekrar toplandı. Tahir Nejat Gencan'ın, dilimizde nispet anlamında kullanılmış bulunan -cek ekine ait raporu okundu. Ahmet Cevat Emre, bu anlamda kullanılmaya başlanan -el, -al, -sal... eklerine ait Dil Kurumu âzasından Dr. Mehmet Ali Ağakay'ın bir makalesinden bahsetti. Bu makalenin de bazı kısımları okundu. Bu iki etütteki eklerle türemiş kelimeler arasında münakaşalı mukayeseler yapıldı. Neticede Tahir Nejat Gencan'ın değerli araştırma mahsulü olan raporunun Dil Kurumu'nca neşri faydalı görüldü.

Kurultay'ın birinci toplantısında Genel Sekreter İbrahim Necmi Dilmen tarafından okunan raporun gramer-sentaks çalışmalarına ait kısmı da yeniden gözden geçirildi. Orhun Türkçesinden başlayarak Tarih ve Coğrafya boyunca lehçe gramerleriyle yirminci asır Türkçe gramerine ait çalışmalar takdirle karşılandı. Bir yandan (Lehçeler Grameri) nin, bir yandan (Türk Dilleri Karşılaştırmalı Grameri) nin vücudunda gelmesi için harcanan emekler, âzadan Ahmet Cevat Emre'nin de izahlariyle daha geniş şekilde aydınlandı. Bu değerli emeklere teşekkür olunmakla beraber, dil bahislerinde karşılaşılabilecek herhangi bir gramer ve sentaks zorluğunu gidermeye, tereddütleri dağıtmaya yarıyacak geniş, büyük ve zengin misallerle kuvvetlendirilmiş bir (Ana dilbilgisi) nin [akademik gramer] de mümkün olduğu kadar kısa zamanda vücuda getirilmesi lüzumu üzerinde hayli duruldu. Birçok misallerle mesele açıklandı. Bu (Ana dilbilgisi) nin temini için Dil Kurumu'ndan temennide bulunulmasına karar verildi.

Komisyondun mesaisi bitmiş olduğu için karar hulâsalarının, Kurultay Başkanlığına sunulmak üzere hazırlanması işi mazbata muharrirlerine verildi ve toplantı saat yirmide sona erdi.

ALTINCI TOPLANTI

Gramer-Sentaks Komisyonu 13.VIII.1942 Perşembe günü saat dokuzda toplandı. Mazbata muharrirleri tarafından hazırlanmış olan rapor gözden geçirilerek, Kurultay Başkanlığına sunulmak üzere imzalandı. Komisyonun son celsesi de saat onda kapandı.